

RAZVOJ MUZIČKI DAROVITIH I VEŠTINE IZVOĐENJA U NASTAVI SOLFEDA

Rezime: Razvoj darovitosti u domenu umetnosti je neodvojivo vezan za sticanje kompetencija, koje predstavljaju meru napredovanja, odnosno onoga što darovita osoba može da izvede u onoj razvojnoj, obrazovnoj i profesionalnoj fazi u kojoj se trenutno nalazi. Procesno praćenje napredovanja darovitih u specijalizovanoj muzičkoj školi se odvija na tri obrazovna nivoa (osnovni, srednji i visoki) i započinje na prijemnim ispitima gde se odvija identifikacija sposobnosti. Evaluacija nivoa i kvaliteta veština kojima su učenici ovladali u svakoj od ovih razvojno-obrazovnih faza, predstavlja osnovu za predikciju daljeg tempa, kvaliteta i dugoročnosti napredovanja darovitih muzičara. Tokom obrazovnog procesa, učenici/studenti se kontinuirano prate i procenjuju preko postignuća na javnim nastupima, takmičenjima i smotrama, tokom godine i na kraju, izvođenjem na godišnjim ispitima i to u okviru instrumentalnog i izvođenja u okviru solfeda.

U okviru istraživanja koje je pred nama, imamo nameru da definišemo relevantne parametre praćenja napredovanja darovitih muzičara u okviru dva osnovna cilja koje ima nastava solfeda na svim obrazovnim nivoima, a to su razvoj muzičkih sposobnosti i razumevanje muzičkog sadržaja. Realizacija istraživanja je planirana u dva dela. U prvom delu predmet ispitivanja su stavovi i praktična iskustva nastavnika solfeda u vezi sa veštinama/ishodima, koje bi učenici/studenti trebalo da steknu na kraju svake faze školovanja/razvoja. U drugom delu planira se praćenje sticanja veština izvođenja učenika/studenata u okviru solfeda tokom dužeg vremenskog perioda sa ciljem da se ustanovi tempo i kvalitet napredovanja ka ekspertskim nivoima, koji podrazumevaju automatizam, tačnu i fluentnu muzičku interpretaciju. Nalazi istraživanja mogu imati značajnu praktičnu vrednost, kako u domenu sagledavanja uzrasno određenih uslova razvoja muzičkih sposobnosti i veština, tako i metodike nastavne prakse solfeda.

Ključne reči: muzički daroviti, veštine, izvođenje, solfedo.

Rad predstavlja interdisciplinarno empirijsko istraživanje koje ima nameru da dovede u vezu psihološko znanje o muzičkim sposobnostima i uslovima razvoja darovitosti sa teorijsko-praktičnim pristupom muzičkih pedagoga u nastavi solfeda, a koji je zasnovan na metodama, tehnikama i procedurama ovladavanja specifičnim vidovima muzičkog izvođenja. Naše stanovište je, da je muzička sposobnost uslov bez koga se ne mogu ostvariti postignuća i uspešnost u muzičkim aktivnostima slušanja, izvođenja i stvaranja muzike i da postoji niz psiholoških i sredinskih uslova koji omogućavaju njihovu realizaciju. Jasno je, da je razvoj potencijala darovitosti u domenu muzike neodvojivo vezan za sticanje kompetencija, koje predstavljaju meru napredovanja, odnosno onoga što darovita osoba može da izvede u onoj razvojnoj, obrazovnoj i profesionalnoj fazi u kojoj se trenutno nalazi (Bogunović, 2010).

¹ bbogunovic@rcub.bg.ac.rs

U okviru psihologije muzike, uz kritičko razmatranje tradicionalno koncipiranog pojma muzičke sposobnosti kao dispozicije, stabilnog kapaciteta za sticanje muzičkih znanja, javlja se novi, široki koncept pojma muzikalnosti, tako da on sada obuhvata i ostale relevantne kvalitete, iz oblasti ličnosti, motivacije i uticaja sredinskih činilaca (Radoš, 2010). Ovako široko shvaćen koncept označava se kao muzički potencijal i on uključuje i čitav kompleks veština, počevši od izdvojenih veština izvođenja kao što su čitanje s lista, izvođenje uvežbane muzike, sviranje napamet, sviranje po sluhu i improvizovanje (McPherson, 1997), do čitavog spektra veština koji se klasifikuje u grupe različitih profesionalnih i ličnih veština (slušne, kognitivne, tehničke, muzičko-ekspresivne, izvođačke, veštine učenja, životne) (Hallam, 2006; Hallam *et al.*, 2010). Dakle, jasno je da podučavanje ima značajno mesto u razvoju muzičkih veština, koje, pak, doprinose razvoju potencijala darovitosti. Tokom obrazovnog procesa kontinuirano se prati razvoj muzičkih veština učenika/studenata i procenjuje preko postignuća na javnim nastupima, takmičenjima i smotrama, tokom godine i na kraju, nastupima na godišnjim ispitima i to u okviru instrumentalnog i izvođenja u okviru solfeđa.

Kroz istoriju srpskog muzičkog obrazovanja (Vasiljević, 2000; Karan, 2011; Dubljević, 2008, 2010) do današnjih dana muzičko-pedagoška disciplina *solfeđo* (ital. *solfeggio*) egzistira kao nastavni predmet sa gotovo identičnim obrazovno-saznajnim i funkcionalno-praktičnim ciljevima koji se svode na proces muzičkog opismenjavanja, proces postavke određenih zvučnih predstava, sticanje veštine izvođenja notnog zapisa glasom, kao i shvatanje, memorisanje i zapisivanje muzičkog sadržaja. U okviru tri oblasti u nastavi solfeđa (teorija muzike, melodika i ritam) egzistira niz elmenata nastave koji su u funkciji razvoja muzičkih sposobnosti i koji utiču na uspešnost realizacije složenog zadatka postizanja razumevanja muzičkog sadržaja i izvođenja muzike. Ovo je uslovalo pojavu više sistematizovanih postupaka uobličenih u metode nastave solfeđa koje na različite načine uređuju postupke rada. Metode generalno nastavu solfeđa svode na sisteme rada koji vode ka ovladavanju izvođenja (intoniranje) i opažanja (diktat) muzike, ali su jasno diferencirane prema jednom od najznačajnijih atributa muzike – visini tona/tonova.

Osmišljen i kontinuiran razvoj muzičkog sluha, muzikalnosti, muzičke memorije i muzičko-kognitivnih sposobnosti uslovljen je uspešnim povezivanjem slušne percepcije i recepcije u dva smera – od notnog zapisa do formiranja zvuka (izvođenje notnog teksta pevanjem uz imenovanje tonskih visina – solfeđiranje) i od zvuka do notne slike (opažanje, pamćenje i zapisivanje muzike – diktat). Permanentni rad u oba nastavna smera rezultira veštinom učenika/studenata da glasom ili muzičkim instrumentom reprodukuju notni tekst uz realizaciju svih oznaka (visina tonova, trajanje, karakter, tempo, artikulacija, agogika), kao i veštinom tačnog zapisa saslušanog i zapamćenog zvuka. Sastavni i elementarni deo muzike – ritam, iako generalno nerazvojan, na nastavi solfeđa nadograđuje se sticanjem veština koje se svode na održavanje ravnomernog pulsa, grupisanje udara, razvoj sposobnosti adaptacije prema datom tempu, reagovanje na njegovu promenu, opažanje i pravilno izvođenje određenih ritmičkih figura i vrsta kao i sposobnost odmerenog i promišljenog agogičkog nijansiranja.

U našem istraživanju, pošli smo od pretpostavke da unapređenje veština u okviru nastave solfeđa vodi ka razvoju muzičkog potencijala, odnosno razvoju muzičkih sposobnosti, kako na nivou senzornih sposobnosti, tako i na nivou razumevanja muzičke strukture. S druge strane, pošli smo od činjenice da je, pored razumevanja muzičkog sadržaja, razvoj muzičkih sposobnosti jedan od osnovnih ciljeva nastave solfeđa (Vasiljević, 2006), koji se realizuje na sva tri stupnja muzičkog obrazovanja. Tokom školovanja zahtevi se usložnjavaju, a postignuće učenika na solfeđu prati se kroz više nastavnih oblasti: melodiku (pevanje i diktat), ritam i teoriju muzike. Tokom muzičkog školovanja, kroz tri faze školovanja, koje pokrivaju period od 10 do 14 godina kontinuirane muzičke obuke, primenjuje se princip spiralnog kurikulumu (Bruner, 1976). Na različitim uzrastima se sadržaju predmeta prilazi na novi način u skladu sa razvojnim nivoom na kome se učenik nalazi, te se tako stečena znanja i veštine usložnjavaju, produbljuju i povećava se stepen ekspertnosti. Stoga smo imali nameru da sagledamo proces razvoja veština u okviru nastave solfeđa na dva uzrasna nivoa, osnovnoškolskom i srednjoškolskom. Interesovalo nas je da ustanovimo relevantne parametre praćenja napredovanja razvoja muzičkih sposobnosti koje koriste nastavnici solfeđa i uzrasne razlike u naglašavanju ili važnosti pojedinih veština izvođenja u okviru melodike, ritma i zapisivanja diktata.

Metodologija istraživanja

Predmet ispitivanja su stavovi i praktična iskustva nastavnika solfeđa u vezi sa veštinama/ishodima, koje bi učenici osnovne i srednje muzičke škole trebalo da poseduju na kraju svake faze školovanja/razvoja i to u oblastima izvođenja melodike i ritma, kao i opažanju, pamćenju i zapisivanju melodijskih i ritmičkih diktata. S tim u vezi, postavili smo sledeće *ciljeve*: 1) ustanoviti koje ciljeve i načine rada nastavnici solfeđa smatraju važnima za razvoj muzičkih sposobnosti; 2) ustanoviti da li postoje uzrasne razlike u odnosu na veštine izvođenja melodike, ritma i zapisivanja melodijskih i ritmičkih diktata, koje učenici stiču tokom dva stepena muzičkog obrazovanja (osnovno i srednje).

Uzorak čini 26 ispitanika (N=26), nastavnika solfeđa četiri osnovne i srednje muzičke škole u Beogradu². Uzorak čini izuzetno visok broj žena (96%) i značajno manji broj muškaraca (4%), što je neuobičajeno čak i u tipično „ženskoj” nastavničkoj populaciji. Ispitanici se ujednačeno raspodeljuju po uzrasnim grupama u odnosu na radni staž: 1-10 godina (28%), od 11-20 godina (36%), od 21-30 godina (24%) i od 31-40 godina (12%). Većina nastavnika predaje na oba obrazovna nivoa koja su u fokusu našeg interesovanja, u osnovnoj i srednjoj muzičkoj školi (54%), manji procenat samo u osnovnoj (38%) i značajno manji samo u srednjoj školi (8%). Većina nastavnika pored solfeđa predaje i muzičku teoriju (65%), kao i niz predmeta koji su u programu srednje muzičke škole (34%). Za prikupljanje podataka korišćen je *Upitnik* konstruisan za potrebe istraživanja, koji sadrži 19 pitanja, od toga 4

² Istraživanjem su obuhvaćene sledeće muzičke škole: MŠ “Kosta Manojlović”, MŠ “Josip Slavenski”, MŠ “Davorin Jenko” i MŠ “Vladimir Đorđević”.

pitanja opšteg karaktera, 14 pitanja zatvorenog tipa (Likertova skala procene od 1 do 5), koja se odnose na metode nastave solfeđa (1-2 pitanje), doprinos nastave solfeđa razvoju muzičkih sposobnosti (4-6 pitanje), izvođenja melodike (7-10 pitanje), diktata (10-13 pitanje) i ritma (13-15 pitanje) i 4 pitanja otvorenog tipa. Obrada podataka izvršena je kvantitativnom (programski paket SPSS for Windows 15.0). Urađena je deskriptivna analiza i izračunata je značajnost razlika (t test uparenih uzoraka).

Rezultati

Doprinos nastave solfeđa razvoju muzičkih sposobnosti

Nastavnici pridaju prilično ujednačen i visok doprinos nastave solfeđa različitim vidovima muzičkog razvoja. Ipak, generalno, oni daju prednost muzičkom opismenjavanju (M=4.69; SD=0.55), zatim razvoju senzornih vidova muzičkih sposobnosti, odnosno razvoju sluha (M=4.62; SD=0.98), a potom i kognitivnim aspektima muzičkih sposobnosti: razumevanju muzičke sadržine (M=4.50; SD=0.58) i razvoju muzičkog mišljenja (M=4.58; SD=0.64). Razvoj muzikalnosti u okviru izvođenja melodijskih i ritmičkih primera (M=4.27; SD=0.87) je na kraju hijerarhijske strukture, ne kao najmanje značajan, već kao najviši vid sposobnosti koji je na neki način rezultat ili ishod nadgradnje prethodnih stupnjeva/vidova sposobnosti.

Smer nastave solfeđa koji nastavnici smatraju najefikasnijim (M=4.60; SD=0.66) za razvoj sposobnosti („zvuk – notna slika – tumačenje”) upravo naglašava važnost stimulacije stvaranja zvučnih predstava kao prvog koraka u organizaciji muzičkog materijala. Drugi pristup, „notna slika – zvuk – tumačenje” je procenjen kao nešto manje uticajan (M=4.58; SD=1.18), ali svakako u upotrebi, dok je treći smer rada u nastavi solfeđa „notna slika – tumačenje – zvuk” u ovoj grupi nastavnika procenjen kao najmanje delotvoran (M=4.28; SD=1.40), mada očigledno u upotrebi.

Kada se radi o važnosti sticanja određenih veština u funkciji razvoja sposobnosti, na osnovnoškolskom i srednjoškolskom uzrastu, nastavnici smatraju da su gotovo sve veštine podjednako i visoko važne (Tabela 1). Nema statistički značajnih razlika u pridavanju važnosti pojedinim veštinama na dva uzrasta.

Tabela 1. Važnost veština u nastavi solfeđa na dve uzrasne grupe

Veštine	Osnovna muzička škola			Srednja muzička škola		
	M	SD	N	M	SD	N
Opažanje (tonova, motiva)	4.80	0.50	25	4.65	0.79	17
Diktat	4.92	0.28	25	4.94	0.26	16
Izvođenje ritmičkih primera	4.24	1.09	25	4.00	0.89	16
Pevanje melodijskih primera	3.80	1.26	25	3.60	1.46	16
Pevanje s lista	4.68	0.56	25	4.70	0.60	16

Veštine u domenu izvođenja melodike, ritma i zapisivanja melodijskih i ritmičkih diktata – uzrasne razlike

Melodika. Kada se radi o veštinama jednoglasnog i višeglasnog pevanja nastavnici smatraju da je rad u okviru nastave na razvoju ovih veština visoko značajan, bilo da se radi o izvođenju jedne melodijske linije glasom dok se ostale sviraju ($M=4.19$; $SD=0.75$) ili o dvo-, tro- i četvoroglasnom izvođenju samo glasom ($M=4.14$; $SD=0.64$). Nastavnici smatraju da jednoglasno pevanje podjednako doprinosi muzičkom razvoju na oba uzrasta, dok višeglasno pevanje značajnije doprinosi na uzrastu srednje muzičke škole ($t(15)=-3.41$; $p<0.004$). Ovaj nalaz se može tumačiti s obzirom na to da saznavni/kognitivni razvoj adolescenata pripada periodu razvoja formalnih operacija, prema Pijažeovoj teoriji saznavnog razvoja, što omogućava hijerarhijsko predstavljanje muzičke strukture i formiranje kompleksnijih zvučnih predstava (Radoš, 2010; Leman i sar., 2012) prilikom višeglasnog pevanja.

Tabela 2. Važnost elemenata rada na melodici tokom razvoja veštine **pevanja** – uzrasne razlike

Pevanje	Osnovna muzička škola			Srednja muzička škola			Značajnost razlika
	M	SD	N	M	SD	N	
Tonova u okviru tonaliteta	4.60	0.65	25	4.72	0.57	18	-
Apsolutnih visina tonova	2.48	1.38	23	3.25	1.95	16	$t(13)=-3.63$; $p<0.00$
Intervala	3.33	0.96	24	3.75	1.18	16	$t(14)=-2.78$; $p<0.01$
Akorada na zadatom tonu	3.62	0.92	24	4.19	0.98	16	$t(14)=-2.48$; $p<0.03$
Akorada u tonalitetu	4.09	1.21	24	4.62	0.62	16	-
Harmonskih veza	3.74	1.48	23	4.81	0.40	16	$t(13)=-3.17$; $p<0.01$
Motiva	4.39	1.08	23	4.50	0.97	16	-
Fraza	4.32	0.99	22	4.60	0.91	15	-

Interesantne uzrasne razlike su ustanovljene u prilog višim zahtevima na adolescentnom uzrastu, kada su u pitanju elementi rada u oblasti melodike i to pevanja (Tabela 2). Naime, u srednjoj školi se značajno viši naglasak stavlja na uočavanje i pevanje harmonskih veza, pevanja akorada na zadatom tonu, intervala i apsolutnih visina tonova. S druge strane, i u osnovnoj i srednjoj školi se podjednako smatra važnim pevanje u okviru tonaliteta, kao i motiva i fraza, što predstavlja bazični nivo veština u okviru koga se postavlja osnova funkcionalnog muzičkog mišljenja. Elementi melodike kojima se uvodi uvežbavanje izvođenja pojedinačnih tonova ili akorada nezavisno od tonaliteta/funkcionalnog mišljenja, pripada, po proceni nastavnika solfeđa, višim nivoima veština melodike.

U okviru razvoja veština opažanja u domenu melodike, ponovo dobijamo podatke o uzrasnim razlikama koje su sada i brojnije, i to u prilog zahtevima koji se postavljaju na adolescentnom uzrastu (Tabela 3). Ovakav nalaz je svakako razumljiv u svetlu uzrasnih karakteristika, kao i u odnosu na profesionalizaciju obrazovanja na nivou srednje muzičke škole. Zapažamo da su značajno više vrednosti procene dodeljene na srednjoškolskom uzrastu elementima koji podrazumevaju celinu u opažanju, bilo da se radi o strukturalno horizontalnoj (fraza) ili strukturalno vertikalnoj (harmonske veze, akordi u tonalitetu) celini. Podatak je značajan, jer govori o tome da nastavnici imaju jasnu svest o važnosti uočavanja hijerarhijske strukture muzike i njene bazične uloge u kasnijoj fazi zapisivanja opaženog. Gotovo u istoj meri se procenjuje važnost opažanja, kao i izvođenja/pevanja apsolutnih visina, intervala i akorada na zadatom tonu, što ukazuje na postojanje dve direkcije u radu na razvoju muzičkih sposobnosti i veština. Jedne u pravcu uočavanja većih strukturalnih celina i druge u pravcu negovanja izvođenja apsolutnih tonskih visina.

Tabela 3. Važnost elemenata rada na melodici tokom razvoja veštine **opažanja** – uzrasne razlike

Opažanje	Osnovna muzička škola			Srednja muzička škola			Značajnost razlika
	M	SD	N	M	SD	N	
Tonova u okviru tonaliteta	4.75	0.53	24	4.53	0.94	17	-
Apsolutnih visina tonova	2.67	1.49	24	3.31	1.82	16	t (14)=-2.56; p<0.02
Intervala	3.30	1.02	23	3.81	1.11	16	t (14)=-2.48; p<0.03
Akorada na zadatom tonu	3.74	1.05	23	4.12	1.02	16	t (14)=-2.20; p<0.04
Akorada u tonalitetu	3.68	1.25	22	4.60	0.74	15	t (13)=-3.02; p<0.01
Harmonskih veza	3.61	1.44	23	4.94	0.25	16	t (14)=-3.54; p<0.00
Motiva	4.08	1.22	25	4.29	1.36	17	-
Fraza	3.52	1.56	23	4.37	1.6	16	t (14)=-2.44; p<0.03

Diktati. Zapisivanje diktata, odnosno opevane ili odsvirane melodije ili ritmičke vežbe koju učenik treba da zapiše notama, je jedna od najkompleksnijih veština u oblasti izvođenja u nastavi solfeđa. Ona uključuje ovladanost procesima čuvenja i opažanja, strukturisanja i memorisanja zvučne celine, uz istovremeno „pozivanje” na prethodno stečena znanja i iskustva (Ginsborg, 2004) iz teorije muzike, harmonije i muzičkih oblika. Dinamička uključenost složenih kognitivnih procesa i istovremenog „oslanjanja” na obrazovanjem stečeno znanje i iskustvo, ustanovljena je i prilikom pevanja s lista (Bogunović & Vujović, 2012; Vujović & Bogunović, 2012), takođe jedne od kompleksnih veština kojima učenici/studenti ovladavaju u

nastavi solfeđa. Naši nalazi ukazuju na tendenciju povećanja broja statistički značajnih razlika u zastupljenosti elemenata melodike, pri čemu je njihova prisutnost u prosečnoj i iznadprosečnoj meri prisutna na oba uzrasta (Tabela 4). Dakle, nastavnici im pridaju značaj, koji se uvećava, a verovatno i usložnjava na višim nivoima muzičkog obrazovanja. Za uspešno zapisivanje melodijskih primera na adolescentnom uzrastu najznačajniji su elementi koji nose obeležja celine, odnosno obeležja strukturalnih i harmonskih težišta (harmonskih veza, akorada u tonalitetu, motiva i fraza), zatim veština uočavanja akorada u tonalitetu i na kraju, kao nešto niže vrednovani su pojedinačni tonovi i intervali. Na osnovnoškolskom uzrastu najvažnije je uočavanje, pamćenje i zapisivanje manjih celina (motiva). Zapažamo pri tome, da se očekivani nivoi veština vezanih za zapisivanje kreću uglavnom oko srednjih vrednosti na ovom uzrastu.

Tabela 4. Važnost elemenata rada na melodici tokom razvoja veštine **zapisivanja** – uzrasne razlike

Zapisivanje	Osnovna muzička škola			Srednja muzička škola			Značajnost razlika
	M	SD	N	M	SD	N	
Tonova u okviru tonaliteta	4.72	0.54	25	4.59	0.80	17	-
Apsolutnih visina tonova	2.62	1.50	24	3.50	1.79	16	t (14)=-3.26; p<0.01
Intervala	3.30	1.06	23	3.75	1.18	16	t (14)=-4.07; p<0.00
Akorada na zadatom tonu	3.61	1.08	23	4.37	0.89	16	t (14)=-3.17; p<0.01
Akorada u tonalitetu	3.55	1.22	22	4.53	0.74	15	t (14)=-4.02; p<0.00
Harmonskih veza	3.17	1.40	23	4.69	0.48	16	t (14)=-4.38; p<0.00
Motiva	4.16	1.07	25	4.65	0.77	17	t (15)=-2.15; p<0.05
Fraza	3.86	1.25	22	4.62	0.81	16	t (14)=-2.44; p<0.03

Ako uporedimo generalno kretanja srednjih vrednosti na oba uzrasta u odnosu na veštine pevanja, opažanja i zapisivanja, uočavamo da su na osnovnoškolskom uzrastu najzastupljenije veštine pevanja, da bi se sa povećanjem složenosti veština, njihov očekivani nivo i diskretno smanjivao, dok se povećava udeo zapisivanja diktata u nastavi. Ovakav rezultat jasno govori o promenama očekivanja nastavnika sa porastom uzrasta u pogledu nivoa, kompleksnosti i složenosti veština kojima učenici treba da ovladaju, bez obzira na to što se iste veštine praktikuju.

Kada se radi o ritmičkim diktatima nema značajnih razlika u odnosu na uzrast učenika, što moguće govori o jednostavnijim zahtevima kada je ovladavanje veštinama ritmičkog izvođenja u pitanju. Način izvođenja ritmičkih diktata za koji nastavnici smatraju da najviše doprinosi razvoju sposobnosti na oba uzrasta je

„zapisivanje ritmičke okosnice melodijske linije” (M=4.24; SD=0.66 i M=4.48; SD=1.07), i približno jednako „kucanje” (M=3.70; SD=1.06 i M=3.80; SD=1.22) i „na utvrđenim tonskim pozicijama” (M=3.83; SD=1.15 i M=3.37; SD=1.31).

Tabela 5. Način i medijum izvođenja melodijskih i ritmičkih diktata

Način izvođenja diktata	Osnovna muzička škola			Srednja muzička škola			Značajnost razlika
	M	SD	N	M	SD	N	
Po dvotaktima	4.40	0.87	25	4.47	1.01	17	-
Po frazama	3.67	1.20	24	4.75	0.58	16	t (14)=-2.96; p<0.01
Memoriranje fraza, zapis notnog teksta	3.48	1.24	23	4.7	0.96	16	t (14)=-3.05; p<0.01
Vergl	3.90	1.47	23	4.75	0.45	16	t (14)=-2.61; p<0.02
Ljudski glas	3.27	1.10	23	3.50	1.37	16	-
Harmonski instrument	4.76	0.44	25	4.89	0.33	17	-
Muzički instrum. vel. simf. orkestra	3.00	1.21	23	3.90	1.60	15	t (13)=-2.86; p<0.01

Najpogodniji način na koji se melodijski i ritmički diktati zadaju/izvode, na oba uzrasta, po mišljenju nastavnika solfeđa, je očigledno po manjim celinama/dvotaktima i uz pomoć harmonskog instrumenta (Tabela 5). Međutim, na starijim uzrastima značajno su prisutniji drugi, složeniji načini koji obuhvataju veće celine ili zahtev za memorisanjem fraza (po frazama, vergl i zapis notnog teksta), kao i mogućnost korišćenja drugih medija kao što su različiti orkestarski instrumenti koji imaju individualnu, specifičnu tonsku boju i registar.

Tabela 6. Načini izvođenja ritmičkih primera

Način izvođenja ritmičkih primera	Osnovna muzička škola			Srednja muzička škola			Značajnost razlika
	M	SD	N	M	SD	N	
Kucanje jednom rukom uz brojanje	2.8 1	1.36	21	3.07	1.67	14	-
Kucanje sa dve ruke	4.0 4	0.91	24	3.94	0.93	16	-
Pevanje mel. i kucanje rit. linije	3.2 4	1.16	21	3.62	1.26	16	-
Ravnomerno čitanje	4.0	0.93	23	3.00	1.60	16	t (14)=-

nota	4						2.84; p<0.01
Ritmičko čitanje nota - parlato	4.8 0	0.50	25	4.71	0.67	17	-

Ritam. Najčešće korišćeni način izvođenja ritmičkih primera je parlato (ritmički izgovor notnog teksta), kucanje sa dve ruke i ravnomerno čitanje nota i to na oba uzrasta. Ovaj poslednji način je značajno zastupljeniji na osnovnoškolskom uzrastu (Tabela 6), što je i očekivano, jer je ravnomerno čitanje nota jedna od bazičnih tehnika rada u nastavi solfeđa kojom se postavlja i uvežbava veština brzog čitanja visina nota u notnom sistemu i to u ravnomernoj pulsaciji. Zanimljivo je napomenuti, da iako se u srednjoj školi stari ključevi (alt i tenor) postavljaju upravo kroz ravnomerno čitanje nota, nastavnici ipak prednost daju parlato izvođenju.

Zaključak

Nalazi istraživanja mogu imati značajnu praktičnu vrednost, kako u sagledavanju uzrasno određenih uslova razvoja muzičkih sposobnosti i veština, tako i metodike nastavne prakse solfeđa. Evaluacija nivoa i kvaliteta veština kojima su učenici ovladali u svakoj od ovih razvojno-obrazovnih faza, predstavlja osnovu za predikciju daljeg tempa, kvaliteta i dugoročnosti napredovanja darovitih muzičara. Ustanovljene uzrasne razlike u načinu na koji se određene veštine stiču u nastavi solfeđa govore o tempu i kvalitetu napredovanja ka ekspertskim nivoima izvođenja, koji podrazumevaju automatizam, tačnu i fluentnu muzičku interpretaciju i doprinose razvoju muzičkih sposobnosti. Broj značajnih razlika u ovladanosti veštinama raste sa uzrastom, odnosno porastom kompleksnosti veština i zahtevima na koje je moguće odgovoriti oslanjanjem na više razvojne nivoe muzičke sposobnosti/inteligencije. Rezultati potvrđuju tezu o uspostavljenosti nastave solfeđa po principima spiralnog kurikulumu. Ovakva praksa omogućava postepeno uvođenje složenijih koncepata i veština baziranih na onim jednostavnijim, što je saglasno hijerarhijskoj strukturi muzike s jedne strane i kompleksnim komplementarnim mentalnim reprezentacijama strukture, s druge.

Literatura:

- Bogunović, B. & Vujović, I. (2012). Metacognitive strategies in learning sight-singing. *Psihološka istraživanja*, 2 (u štampi).
- Bogunović, B. (2010). *Muzički talenat i uspešnost*. Beograd: Fakultet muzičke umetnosti i Institut za pedagoška istraživanja.
- Bruner, Dž. (1976). Proces obrazovanja, u T. Kovač-Cerović (ur.): *Psihologija u nastavi - Zbornik radova iz pedagoške psihologije*. Beograd: Savez društava Psihologa Srbije.
- Dubljević, J. (2008). Tumačenje i upotreba pojma solfedo, *Zbornik radova X Pedagoškog foruma – Pokret u muzičkim i scenskim umetnostima*, 10, 93-104. Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.

- Dubljević, J. (2010). *Solfeđo kao predmet u prvim muzičkim školama u Srbiji*, u Zbornik radova naučnog skupa Vlado Milošević: etnomuzikolog, kompozitor i pedagog, Tradicija kao inspiracija, 93-103. Banja Luka: Akademija umjetnosti Univerziteta u Banjoj Luci i Muzikološko društvo Republike Srpske.
- Gagne, F. (2003). Transforming gifts into talents: The DGMT as a developmental theory, in N. Colangelo & G.A. Davis (Eds.): *Handbook of gifted education* (60-74). Boston, MA: Allyn and Bacon.
- Ginsborg, J. (2006). Strategies for memorizing music, in A. Williamon (Ed.): *Musical excellence. Strategies and techniques to enhance performance* (123-143). New York: Oxford University Press.
- Hallam, S. (2006). *Music psychology in education*. London: Institute of Education, University of London.
- Hallam, S., Cross, I. & Thaut, M. (2008). *The Oxford handbook of music psychology*. Oxford: Oxford University Press.
- Karan, G. (2009). Nastava notnog pevanja u Srbiji do druge polovine XIX veka, Slika vremena, prilika, uslova i uticaja, *Pokret u muzičkim i scenskim umetnostima*, 11,135-145.
- Leman, A. K., Sloboda, Dž. E. i Vudi, R. H. (2012). *Psihologija za muzičare*. Beograd: Fakultet muzičke umetnosti i Psihopolis.
- McPherson, G. & Williamon, A. (2006). Giftedness and talent, in G. McPherson (Ed.): *The child as musician. The handbook of music development* (239-256). Oxford: Oxford University Press.
- McPherson, G. (1997): Entwicklung und Ausbildung des musikalischen Vortrags, *Musik und Unterricht*, 45, 47-50.
- Mills, J. & McPherson, G. (2006). Musical literacy, in G. McPherson (Ed.): *The child as musician. The handbook of music development* (155-171). Oxford: Oxford University Press.
- Radoš, K. (2010). *Psihologija muzike*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Vasiljević, Z. (2000). *Rat za srpsku muzičku pismenost*. Beograd: Prosveta.
- Vasiljević, Z. (2006). *Metodika muzičke pismenosti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Vujović, I. & Bogunović, B. (2012). Cognitive strategies in sight-singing, in E. Cambouropoulos, K. Tsougras, P. Mavromatis & K. Pasiadis (Ed.), *Proceedings Book of 13th ICMPC/ESCOM Conference* (23-28). Thessaloniki: School of Music Studies, Aristotle University of Thessaloniki.

Blanka Bogunović, Ph.D.³, Gordana Karan, Ph.D. and Jelena Dubljević
Faculty of Music, University of Arts Belgrade

PERFORMANCE SKILLS AS MUSICALLY GIFTED DEVELOPMENT INDICATORS

Development of giftedness in music and art domain is inseparably bounded to the acquisition of competencies, which represents the measure of progress, namely it represents what gifted person can perform during a certain developmental, educational and/or professional phase. Monitoring of gifted individuals progress in a specialized music school takes place during the three educational levels (elementary, high school, faculty), starting with entrance examination where the level of abilities is identified. Evaluation of level and qualities of skills mastered by students in each of these developmental-educational phases represent a basis for prediction of the further tempo, quality and long-term development of talented musicians. In the course of educational process students are continuously monitored and assessed through their achievements on public performances, competitions and reviews, during the school year, and at the end, on yearly examination performance and that in the framework of instrumental and solfege performance.

The current research has an aim to define relevant parameters within the two main goals of solfege at all educational levels, and these are: music abilities development and understanding of musical content. Research realization is planned in two steps. At first, the theme of investigation will be attitudes and practical experiences of solfege teachers considering skills/outcomes which students should master at the end of each phase of development/education. The second step covers follow up of performance skills acquisition in the framework of the solfege tuition and during the long-term period, with an aim to determine the tempo and quality of progress towards expert performance levels, which assume automatism in performance and accurate and fluent musical interpretation. Research findings could have significant practical value, considering possibility of developmentally defined conditions of music abilities and skills development, and of the methods of solfege tuition.

Keywords: musically gifted, skills, performance, solfege.